

Kuusamon Mouruniemen arkeologinen tarkastus 16.–17.6.2009

Arkeologia
FT Jari Okkonen
Kesäkuu 2009

JOHDANTO

Kuusamon Mouruniemellä Metsähallituksen hallinnoimalla alueella suoritettiin arkeologinen tarkastus 16.-17.6.2009 välisenä aikana. Alue sijaitsee Kiitämäjärven pohjoisrannalla Kuusamon kirkolta noin 24 km itään. Maastotyön suoritti Jari Okkonen Oulun yliopiston arkeologian laboratoriosta. Alueelta tunnetaan kolme muinaisjäännöskohdetta (Kuusamo [80], [158] ja [157]), joista kaksi sijaitsee Metsähallituksen alueella. Muinaisjäännösrekisterin mukaan Mouruniemen päässä on Aarni Erä-Eskon vuonna 1975 inventoinnissa raportoima kivikautinen asuinpaikka (Kuusamo [80], Mouruniemi). Järveen viettävistä törmistä havaittiin kvartsi-iskoksia. Lisäksi paikalla havaittiin ainakin neljä pyöreää kuoppajäännöstä.

Niemen länsirannalla edellisestä satakunta metriä luoteeseen sijaitsee Mika Sarkkisen vuonna 1999 inventoima kivikautinen asuinpaikka (Kuusamo [158], Mouruhieta E). Sarkkinen löysi vesirajasta kvartsi-iskoksia ja esineitä. Lisäksi kohdassa havaittiin tuolloin maakuoppa ja mahdollinen asumuspainanne (Liite 1). Mouruniemen länsipuolella runsaan parinsadan metrin päässä edellisistä sijaitsee niinkään Sarkkisen vuonna 1999 löytämä kivikautinen asuinpaikka (Kuusamo [157], Mouruhieta W). Jälkimmäinen on Metsähallituksen alueen ulkopuolella.

TOIMET MAASTOSSA JA HAVAINNOT

Suoritetussa maastokartoituksessa pyrittiin selvittämään alueella havaittujen muinaisjäännöskohteiden sijaintia ja rajoja. Jo inventointiraporttien perusteella näytti ilmeiseltä, että Mouruniemi ja Mouruhieta E muodostivat todellisuudessa yhden kohteen. Maastossa kivikautisen asuinpaikkapinnan laajuuden määrittämiseksi maanpinnalle havaittavien kvartsilöytöjen sijainnit mitattiin GPS-laitteella. Kvartsia esiintyy alueen maaperässä luonnostaan eri kokoisina kappaleina. Nämä luonnonkvartsit ovat muodoltaan pyöreitä ja siten paljolti samankaltaista kuin alueen maaperässä tavattava muu kiviaines.

Kvartsilöytöjen levintää saatettiin tarkastella siellä missä mineraalimaa on esillä tai maanpinta on jostain syystä rikkoutunut. Näin valtaosa ihmisen työstämistä kvartseista voitiin havaita rantahiekalta, muutamista tuulenkaadoista sekä niemen nokan nuotiopaikasta. Osa kvartsilöydöistä poimittiin käsivarren syvyydestä rantavedestä, missä ne olivat ilmeisesti olleet jo pitkän aikaa – päätelleen pyörityneistä särmistä. Järven pinta on ilmeisesti noussut jonkin verran asuinpaikan hylkäämisen jälkeen, mikä on aiheuttanut rannan eroosiota ja asuinpaikkapinnan sortumista rantavoimien vaikutuksesta. Niemen itäranta on hyvin jyrkkä, mutta länsirannalla on havaittavissa ilmeisesti jääntyyntöistä syntyneitä puskuvallia. Kvartsilöytöjä havaittiin myös rannan yläosassa sortuvasta

rantatörmästä sekä rantavallin päältä muutamasta tuulenskaadosta. Yleisesti maaperä on niemenkärjessä hyvin kivinen, mutta niemen tyvessä esiintyy myös hienompia maalajeja. Alueella on muutama suurempi sorakuoppa. Soranoton lisäksi asuinpaikkapintaan on vaikuttanut niemen kärkeen vievä polkutie – sorakuopan kohdalla tie leikkaa maanpintaa. Valtaosa alueesta oli pintakasvillisuuden ja turpeen peittämää, joten kivikautisen asuinpaikkapinnan laajuudesta ei niemen keskiosassa voi sanoa mitään varmaa. Muutamista tuulenskaadoista ja polkutien ajourasta tehdyistä havainnoista voisi päätellä asuinpaikkapinnan keskittyvän erityisesti rannan tuntumaan. Niemen länsiosassa jäiden puskemasta rantapenkasta maakerrosten alta näkyi muutamia tulessa palaneita sirpalekiviä, mikä voisi viitata hajonneeseen tulisijaan.

Kvartsien perusteella pesäkkeinen asuinpaikkapinta näyttäisi kattavan yhtenäisesti niemen molemmat rannat. Itärannan "pullistuman" kohdalla oleva löydötön alue selittynee rannanmuodolla ja havaintojen tekemisen vaikeudella. Rannalla havaittujen kvartsien määrässä on alueellista vaihtelua, mutta havaintojen perusteella näyttäisi siltä, että asuinpaikkapinta kattaa niemen molemmat rannat. Kvartsien lisäksi niemen itärannalta rantavedestä on löydetty piistä tehty kaavin (suunnittelija Pekka Veteläinen p. 0400-321453, Metsähallitus).

Asuinpaikkapinnan lisäksi inventoitavalla alueella havaittiin kiinteitä muinaisjäännöksiä, jotka oli kirjattu jo aikaisempienkin inventoijien taholta. Näitä ovat niemen kärjen supan ympärillä olevat maakuopat (kohde 80) sekä länsirannan (kohde 158) kuoppajäännös ja siihen liittyvä kivipanos sekä näiden vieressä sijaitseva asumuspainanne. Kuoppajäännökset ovat pyöreitä halkaisijaltaan noin 2-2,5 m ja syvyydeltään 0,4-0,6 m. Länsirannan asumuspainanne on mitoiltaan 4x4 m. Sen syvyys on parikymmentä senttimetriä. Tunnettujen kiinteiden muinaisjäännösten lisäksi paikalta havaittiin kaksi aiemmin tuntematonta muinaisjäännöstä aivan Metsähallituksen hallinnoiman alueen pohjoisosasta. Palstan nurkassa sorakuopan pohjoispuolella on mitoiltaan noin 5x4 m oleva asumuspainanne sekä halkaisijaltaan noin 3 m oleva kuoppajäännös. Lisäksi alueella on lukuisia pienempiä kuoppia, jotka liittyvät maa-aineksenottoon ja -tarkistuksiin.

YHTEENVETO

Aikaisempien inventointien ja kentällä tehtyjen havaintojen perusteella voidaan todeta, että Mouruniemen alueella on laaja pesäkkeinen kivikautinen asuinpaikkapinta, jota indikoivat kvartsilöydöt. Asuinpaikkapinnan laajuutta niemen keskiosassa ei voitu selvittää. Tämä edellyttäisi alueen tutkimista koekuopin. Koska kyseessä on rekisteröidyt muinaisjäännöskohteet edellyttäisi toimenpide Museoviraston tutkimuslupaa. Asuinpaikka on luonnollisesti tuhoutunut niemen keskiosasta sorakuopan ja polkutien kohdalta, mutta

muuten suurempia riskejä ei näyttäisi olevan havaittavissa. Mouruniemi ja Mouruhieta E muodostavat yhtenäisen muinaisjäännöskohteen, jossa on asuinpaikkapinnan lisäksi kuoppajäännöksiä sekä asumuspainanteita. Asuinpaikkapintaan liittyy ilmeisesti länsiosassa havaittu lieden jäännös sekä kivipanos. Koska asuinpaikkapinta ei näy maanpinnalle, pitäisi tarkemman kuvan aikaansaamiseksi selvitystyötä jatkaa koekuopin tai mahdollisin koekaivauksin.

23.6.2009 Jari Okkonen

TAULUKKO

Mouruniemen muinaisjäännösten GPS-koordinaatit (ykJ). Jouksevilla numerolla merkityt pisteet merkkavat kvartsilöytöpaikkaa. Asp merkitsee asumuspainannetta. Kiveyksen molemmat päät on mitattu.

n:o	päivä	klo	i	p
Ap 1	16-JUN-09	18:31:27	3624317	7326419
Ap 2	17-JUN-09	13:52:54	3624282	7326182
Kiveys	17-JUN-09	13:48:42	3624291	7326178
Kiveys	17-JUN-09	13:51:45	3624286	7326191
Kuoppa 1	16-JUN-09	18:32:28	3624304	7326424
Kuoppa 2	16-JUN-09	19:09:09	3624341	7326147
Kuoppa 3	16-JUN-09	19:10:17	3624346	7326130
Kuoppa 4	16-JUN-09	19:11:35	3624343	7326113
Kuoppa 5	16-JUN-09	19:12:28	3624342	7326111
Kuoppa 6	16-JUN-09	19:52:52	3624284	7326189
Liesi?	16-JUN-09	19:31:06	3624297	7326147
1000	16-JUN-09	17:32:37	3624362	7326083
1001	16-JUN-09	17:37:37	3624368	7326088
1002	16-JUN-09	17:38:36	3624371	7326088
1008	16-JUN-09	18:16:21	3624364	7326378
110	16-JUN-09	17:40:25	3624371	7326099
111	16-JUN-09	17:40:52	3624370	7326101
112	16-JUN-09	17:41:12	3624370	7326107
113	16-JUN-09	17:46:03	3624362	7326127
114	16-JUN-09	17:47:42	3624362	7326136
115	16-JUN-09	17:49:50	3624355	7326159
116	16-JUN-09	17:51:37	3624353	7326174
117	16-JUN-09	17:52:04	3624353	7326176
118	16-JUN-09	17:52:20	3624351	7326180
119	16-JUN-09	17:53:27	3624354	7326180
120	16-JUN-09	17:55:06	3624351	7326187
121	16-JUN-09	17:55:42	3624352	7326191
122	16-JUN-09	17:57:21	3624353	7326197
123	16-JUN-09	17:58:55	3624356	7326214
124	16-JUN-09	17:59:20	3624359	7326214
125	16-JUN-09	18:01:56	3624365	7326232
126	16-JUN-09	18:03:14	3624365	7326237
127	16-JUN-09	18:04:09	3624368	7326246
128	16-JUN-09	18:07:45	3624362	7326310
129	16-JUN-09	18:09:50	3624360	7326314

130	16-JUN-09	18:13:50	3624359	7326328
131	16-JUN-09	18:21:06	3624366	7326387
132	16-JUN-09	18:22:22	3624377	7326413
133	16-JUN-09	18:22:42	3624378	7326422
134	16-JUN-09	18:22:59	3624380	7326425
135	16-JUN-09	18:23:17	3624381	7326429
136	16-JUN-09	18:23:43	3624382	7326433
137	16-JUN-09	18:24:19	3624385	7326438
140	16-JUN-09	19:17:17	3624345	7326095
141	16-JUN-09	19:17:42	3624352	7326082
142	16-JUN-09	19:19:25	3624339	7326097
143	16-JUN-09	19:19:46	3624332	7326103
144	16-JUN-09	19:20:28	3624329	7326106
145	16-JUN-09	19:20:49	3624328	7326109
146	16-JUN-09	19:22:48	3624323	7326105
147	16-JUN-09	19:24:13	3624319	7326115
148	16-JUN-09	19:24:55	3624308	7326123
149	16-JUN-09	19:25:48	3624305	7326128
150	16-JUN-09	19:29:57	3624295	7326143
151	16-JUN-09	19:38:00	3624262	7326190
152	16-JUN-09	19:39:42	3624253	7326190
153	16-JUN-09	19:41:12	3624244	7326200
154	16-JUN-09	19:42:40	3624232	7326208
155	16-JUN-09	19:45:20	3624180	7326237
156	17-JUN-09	13:52:51	3624282	7326182

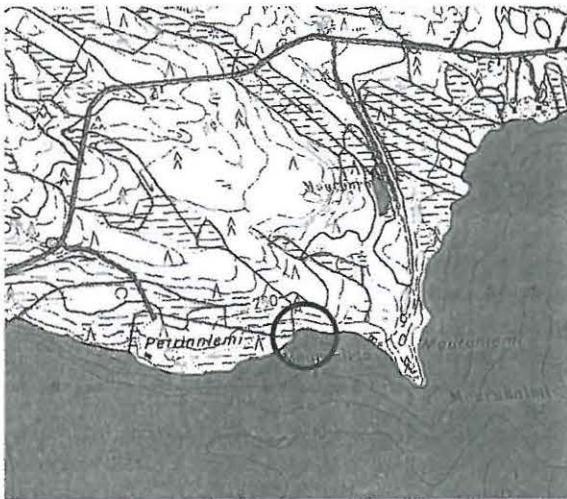
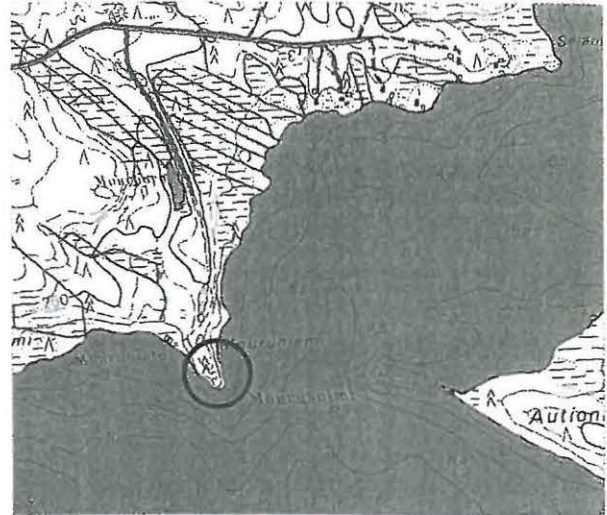
Liite 1. Museoviraston muinaisjäännösrekisterin kolme tunnettua muinaisjäännöskohdetta Mouruniemessä (Kartat ja teksti: Mika Sarkkinen, Pohjois-Pohjanmaan kiinteät muinaisjäännökset osa 4. Oulunkaaren seutukunnan pohjoisosa ja Koillismaan seutukunta 2003).

103. MOURUNIEMI (80)

Maakuoppia, asuinpaikka(?). II.
Kiitämä, Kaarelanniemi
4524 08 VALTANEN
x = 7323 44, y = 4488 17, z = n. 255 - 257,5

Kuusamon kirkolta n. 24 km itään, Kiitämän pohjoisrannalla Mourusalmen länsipuolisella niemellä. Paikalla on ainakin neljä pyöreää maakuoppaa, joiden halkaisija on n. 2 - 2,5 m ja syvyys n. 40 - 60 cm. Niemen kärjen törmistä on tavattu muutamia asuinpaikkaan viittaavia iskoksia.

Löydöt: KM 31702:1-2
Inv. 1975 A. Erä-Esko, Inf. 1976 S. Ervasti
Inv. 1999 M. Sarkkinen

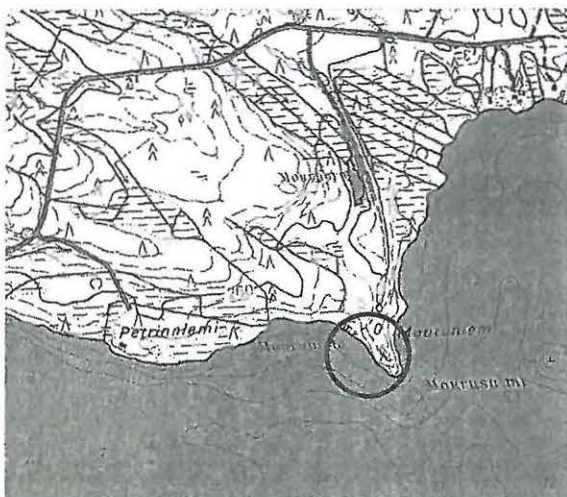

101. MOURUHIETA W (157)

Kivikautinen asuinpaikka. II.
Kiitämäjärvi, Kaarelanniemi
4524 08 VALTANEN
x = 7323 57, y = 4487 86, z = n. 252.8

Kuusamon kirkolta n. 24 km itään, Kiitämän pohjoisrannalla Mouruniemen länsipuolisen hiekkarannan länsiosassa. Paikalla olevan mökin kohdalta loivan lahdelman rannasta rantatörmän alapuolelta vesirajasta on tavattu kvartsiesine ja useita kvartsi-iskoksia. Rannansuunnassa havainnot rajoittuivat molemmin puolin rantakivikkoon.

Löydöt: KM 31712
Inv. 1999 M. Sarkkinen

102. MOURUHIETA E (158)

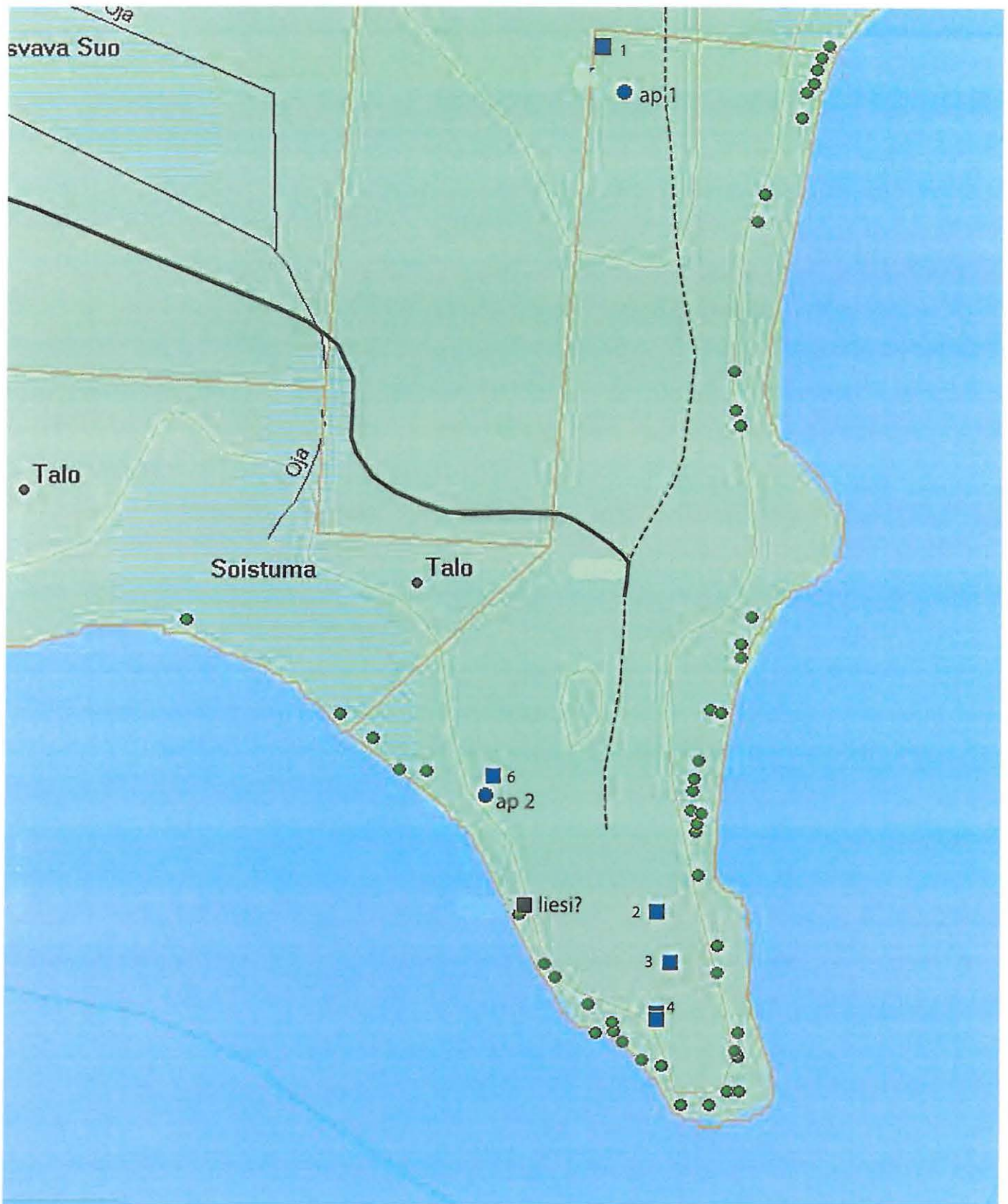
Kivikautinen asuinpaikka, asuinpainanteita(?). II.
Kiitämäjärvi, Kaarelanniemi
4524 08 VALTANEN
x = 7323 54-39, y = 4487 98 - 4488 20, z = . 252,8-255

Kuusamon kirkolta n. 24 km itään, Kiitämän pohjoisrannan Mouruniemen lounaisrannalla. Vesirajasta on tavattu kvartsiesineitä ja -iskoksia. Harjanteen laen sorakuopasta lounaaseen, liki rantaa, on maakuoppa (halkaisija 2 m, syvyys n. 50 cm), tästä kaakkoon (ranta?)kiveys (n. 2 x 12 - 15 m) ja länsilounaaseen asuinpainauma (n. 4 x 4 m, syvyys 10 - 20 cm).

Löydöt: KM 31713
Inv. 1999 M. Sarkkinen

Liite 2. Yleiskartta arkeologisista havainnoista Mouruniemessä.

0 25 50
m

- Kvartsilöytö/löytöjä
- Kuoppajäännös
- Asumuspainanne
- Liesi?

Havaittujen muinaisjäännösten koordinaatit löytyvät raportin taulukosta.

KUVAT

Kuva 1. Näkymä Mouruniemen itärannalle. Rantavedestä ja rantahiekalta on havaittavissa kvartsi-iskoksia ja -esineitä. Löydötön ranta-alue ”- pullistuma” lohkareineen taustalla. Kuvattu etelään.

Kuva 2. Mouruniemen kärjen nuotiopaikan kvartsilöytöjä (piste 1000).

Kuva 3. Yksi Mouruniemen itärannan vesirajan kivikon kvartsilöydöistä.

Kuva 4. Vyöryvää asuinpaikkapintaa Mouruniemen päästä. Kuvattu itään.

Kuva 5. Mouruniemen länsirannan asuinpaikka (Mouruhieta E [158]). Kuvattu luoteeseen.

Kuva 6. Mouruniemen länsirannan asuinpaikkaa (Mouruhieta E [158]). Kuvan henkilö seisoo matalassa asumuspainanteessa (ap 2, mitat noin 4x4 m). Kuvattu etelään.